
KRÓNKA

ELTEMETTÉK MIROSLAV KRLEŽÁT. Január 4-én a zágrábi Mirogoj temetőben örök nyugalomra helyezték a december 29-én 89. életévében elhunyt Miroslav Krleža író, több hazai köztársasági és ugyancsak több külföldi tudományos és művészeti akadémia tagját, a Jugoszláv Lexikográfiai Intézet megalapítóját és igazgatóját. A több ezres gyászoló tömeg előtt Zágráb város, a Lexikográfiai Intézet, a Jugoszláv Tudományos és Művészeti Akadémia és az Írószövetség nevében búcsúztak Krležától, a sírnál pedig Josip Vidmar író és akadémikus, Cvijetin Mijatović, a JSZSZK elnökségének tagja és Jakov Blažević a Horvát Szocialista Köztársaság Elnökségének elnöke vett tőle búcsút.

A Jugoszláv Tudományos és Művészeti Akadémia nevében Jure Kaštelan költő búcsúzott Krležától. „Itt állok Ön előtt Miroslav Krleža — mondta —, hogy a Jugoszláv Tudományos és Művészeti Akadémia (melyet újjászervezték), és annak a modern irodalmat vizsgáló osztálya (melyet megalapított) nevében búcsúszavaimmal lerójam kegyeletünket. Méltányolom azt, hogy sohasem szerette a »nyitott sír fölötti szónokokat«. Az Ön művének nincs szüksége apologetikára. De nem hallgathatók, mert nyomaszt a vesztéség, a tátongó úr, a halál ismét ránk nehezédő feneketlensége. Drága testvérünk volt mindazoknak, akik tollat tartanak kezükben, s én itt abban a hitben állok az Ön koporsója előtt, hogy valójában el sem távozott. És ebbéli meggyőződés nem látomás. Ön ugyanis a

költészet szuggesztív erejével legyőzte az idő és tér határait és lehetővé tette az élők és holtak közötti beszélgetést... Krleža vulkanikus erejű művei az Osztrák—Magyar Monarchia végóráinak idején kezdtek föl-törni. Föllázadt költői hangja a mindenkor horvát tragédiák szintéziséként tört föl belőle. Anatómiai tollával fölboncolta a balkán sors szörnyetegét és fölfedezte az emberi sorsok élő testét. A leghorvátabb horvát író ezáltal egy csöppet sem kisebb jugoszláv- vagy világpolgár. Megválaszolva az idő kihívását, műve vált az idő kihívásával. A Balkán és egész Európa huszadik százada szinte megismerhetetlen a krležai vízió nélkül.” — mondta Jure Kaštelan.

Josip Vidmar író társ többek között a következőket mondta az elhunyt íróról: „A búcsú perceiben köszönetet akarok mondani Krležának — köszönetet mondani mindazért, amiért mindenki, aki most búcsúzik tőle, köszönetet mond. Hálás vagyok neki azért a hatalmas műért, amely verseiből, novelláiból, színjátékaiból, elbeszéléseiből, regényeiből, naplójából, korának eseményeiről készült feljegyzéseiből, vitacikkeiből, szatírájából, de különösen esszéiből, cikkeiből és beszédeiből és végül enciklopédiáiból tevődik össze, — s igaz ugyan, hogy ez utóbbiak csoportmunka eredményei, mégis magukon viselik az Ő szellemiségének jegyeit. Hálás vagyok mindazért, amit mépének és olvasóinak adott. Külön is köszönetet kell mondanom az ezeregy beszélgetésért, az ezeregy estéért és a mesékért, melye-

ket alkalmasint szűkebb körben előadott nekünk. Hálával tartozom Neki, töretlen szellemének és művészi képzelőerejének. Mindazt, amit írt és mondott az emberi élet igazságának szentelte. Minden, amiről szólt, gondolatainak mélyszántásáról tanúskodott, arról az értelemről, amely mentes volt a szórakoztatniakarástól, s amelynek minden pillanatban világos képe volt mindenről, amit csak értélt. Ez az értelem pedig abban a nagyszerű természeti erőben rejtett, amely, érzésem szerint, alvás közben sem nyugodott... Most ez a tűz kialudt. Mit mondjunk búcsúként ennek a kivételes értékű és humanus embernek? Beszélgetéseink során többször említettük Shakespeare Hamletjét. Krleža nem az az ember volt, aki gyorsan tudott fellelkesedni valamin, de amikor erről a drámáról beszélgettünk szinte mindig felcsillantak szemei. Engedtessek meg hát, hogy a hű Horátiónak a halott Hamlet királyfihoz intézett szavaival búcsúzzam tőle.: „Jó éjt, Krleža.” Viharos élete és alkotómunkássága után méltán megérdemli a békés nyugalommat.”

A haláleset alkalmából számos pályatárs, tudós, művész és társadalmi-politikai dolgozó nyilatkozott a sajtónak, rádiónak és televízióknak, az ország minden köztársaságában és tartományában pedig gyászülésem adózta az író emlékének. A Jugoszláv Írószövetség belgrádi gyászülésén Duško Roksandić a szövetség elnöke beszélt Krleža írói pályájáról. A vajdasági íróegyesület nevében pedig Bori Imre professzor, a Jugoszláviában eddig egyetlen Krleža-monográfia szerzője méltatta az elhunyt irodalmár érdemeit. Gyászülésen emlékeztek Miroslav Krležára Újvidéken a tartományi társadalmi-politikai szervezetek, valamint az újvidéki színházak

és a Művészeti Akadémia tanárai és hallgatói. Az ország minden táján megjelenő napi- és hetilapok is terjedelmes cikkekkkel, nekrológusokkal és a Krleža-művekből közölt részletekkel emlékeztek meg a huszadik századi jugoszláv irodalom minden bizonnyal legjelentősebb alakjáról. A fővárosi és a zágrábi lapok december 30-i számuk nagy részét a Krleža-méltatásnak szentelték, akárcsak a Magyar Szó is, amely — Bori Imre, Herceg János, Bányai János, Gerold László, Bosnyák István, Thomka Beáta és Tolnai Ottó, valamint egy 20 évvel ezelőtti Sinkó Ervin szöveggel —, tehát a legkiválóbb Krleža szakértőink szövegeivel búcsúzott arról az íróról, akinek műveit a Forum Könyvkiadó is több ezres példányszámban jelentette meg.

A halálhír vétele után a zágrábi Jugoszláv Lexikográfiai Intézet, amelynek Krleža alapítója és három évtizeden át igazgatója is volt, úgy döntött, hogy felveszi nevét. Az év utolsó napján a zágrábi Nemzeti és Egyetemi Könyvtárban megnyílt a Krleža életét és munkásságát bemutató reprezentatív kiállítás. Az író műveinek első kiadásai, fényképek, kéziratok, és egyéb dokumentumok által mutatják be a humanista író és enciklopédista életútját. A maribori Založba Obzorja viszont válogatott műveinek kiadására készül. Az előkészületek egy részében maga a szerző is közreműködött. A nagyszabású válogatás sajtó alá rendezését Krleža barátja, Josip Vidmar akadémikus végzi.

Miroslav Krleža, a jugoszláv és az európai irodalom nagy alkotójának halálhíre kivételes sajtóvisszhangot kapott világszerte. Az Unita, az Olasz Kommunista Párt lapja emlékeztet, hogy Krleža műveit negyven országban lefordították, s általuk világhírré tett szert. Más olasz lapok is hang-

súlyozzák életművének kivételes gazdagságát.

A magyar sajtó Krleža alkotómunkásságának európai és világméreteit méltatja. A Magyar Nemzet cikkírója emlékezett, hogy Krleža műveit annyit fordították és olvassák Magyarországon, hogy — tréfás túlzással — már-már a legnépszerűbb „magyar” írónak számított. A lapok közül Illyés Gyula nyilatkozatát is. A szófiai *Literaturen Front*, a Bolgár Írószövetség lapja szerint Krleža „azon alkotók közé tartozott, akik népük hangját és lelkiismeretét szóltatták meg”. A *Kultúra* című, szintén bolgár folyóirat megállapítja, hogy elhunyt írónk szellemi óriás volt, akinek személyében legalább öt alkotó munkálkodott: költő, drámaíró, regényíró, esszéista és kritikus”.

A Hszinhua kínai hírügynökség kiemeli, hogy olyan ember halt meg, aki a jugoszláv irodalom egész korszakára nyomta rá bélyegét. A *Hu-ventud Rebelde* című kubai napilap a halálhírzhez hozzáfűzi, hogy életművével Krleža nagy tekintélynek örvendett nemcsak hazájában, hanem Európában és az egész világon is.

A londoni *Times* rámutat, hogy Krleža domináns alakja volt a modern horvát és jugoszláv irodalomnak, jelentősége az Ivo Andrićéhoz hasonló, s hozzáteszi, hogy ő is várományosa volt a Nobel-díjnak. Megemlíti a továbbiakban, hogy Krleža — mint marxista — életének java részét a jugoszláviai szocializmusért folytatott harcnak szentelte.

Érthető Krleža halálának nagy nemzetközi visszhangja, hiszen a legtöbbet fordított jugoszláv író volt. Talán nincs is olyan európai nyelv, amelyre ne ültették volna át műveit. Csak a magyarországi olvasók körében több mint 250 000 példány kelt el könyveiből. De nemcsak regényíróként ismerték, hanem színpadi szer-

zőnek is. A hazai színpadokon művei mintegy 200 bemutatót értek meg, a Krleža-darabok előadásainak száma pedig a négyezer körül mozog. De a Glembay LTD-t, a Lédát, az Agóniát és egyéb színpadi alkotásait játszották Londontól Moszkváig, Stockholmtól Rómáig. Írói opusza egyébként mintegy ötven kötetre tehető.

JÁTEKFILM GION NÁNDOR REGÉNYE NYOMÁN. Január elején Kanizsán megkezdődött a *Naplemente* című játékfilm forgatása, melynek forgatókönyvét Eva Ras és Vicsek Károly írta Gion Nándor *Testvérem, Joáb* című regényének motívumai alapján. A filmet az újvidéki Neoplanta és a belgrádi centar filmvállalat készíti közösen, a rendező Vicsek Károly, az 1979. évi pulai fesztivál nagydíjasa.

A terv szerint a forgatás három hónapig tart, s a főbb szerepekben, több újvidéki, szabadkai és belgrádi színész lép fel, közöttük Eva Ras, Djordje Jelisić, Petar Kralj, Vesna Čiplić, Ljiljana Blagojević és Voja Brajević. Az első jelenetek forgatása után a csoport Versecre teszi át székhelyét, itt veszik filmszalagra az anyag legnagyobb részét.

EMLÉKEZÉS KORNELIJE STANKOVIĆRA. Kornelije Stanković neves délszláv zeneszerző születésének 150. évfordulója alkalmából Budapesten, a zeneszerző szülővárosában, vasárnap este díszhangverseny volt. Kornelije Stanković szerzeményeit Doroteja Spasić énekelte Dušan Trbojević zongora kíséretével, a kórusműveket pedig a budapesti ifjúkommunista énekkar, a KISZ-kórus adta elő. Az ünnepségen megjelentek a magyar főváros művelődési életének kiválóságai, valamint hazánk budapesti nagykövetségének tagjai.

NOLIT-DIJAK, 1981. Átadták az 1981. Nolit-díjakat Jovan Hristićnek *Csehov a drámaszerző*, illetve Jovan Deretićnek *A szerb regény 1800-tól 1950-ig* című könyvéért.

Jovan Hristić könyve meggyőzően szemlélteti, miért van az, hogy Csehov mindmáig a modern irodalom kimeríthetetlen kútforrása és a mindennapi élet legnagyobb költője.

Jovan Deretić, a szerb regényről szóló, úttörő jelentőségű művében újszerű szemszögből adott bepillantást annak forrásaiba és változásaiba, egyúttal pedig meghatározta számos mű irodalomtörténeti jelentőségét és művészi értékét.

KÖNYVAJÁNDÉK A BUKARESTI DÉLSZLÁV TANSZÉKNEK. Milan Marinković, hazánk bukaresti ügyvivője mintegy 150 könyvből álló ajándékot — szótárakat, monográfiákat és más kézikönyveket — adott át a Bukaresti Egyetem Délszláv Nyelvi Tanszékének. Az ezzel kapcsolatos ünnepélyen megjelent dr. Dumitru Gicouanu prorektor és Paul Miclea, az Idegen Nyelvi Tanszék dékánja, és mások.

A bukaresti egyetem szláv nyelvi tanszékét kerék kilencven esztendővel ezelőtt alapították, külön szerb-horvát nyelvi tanszak pedig harminc éve létezik. A tanszék keretében macedón és szlovén nyelvet is oktatnak, ezenkívül a jugoszláv—román művelődési kapcsolatokat tanulmányozzák.

HULLÁMGYÜRÜK EGY KÖNYV KÖRÜL. Azzal kezdődött, hogy a háromkötetesre tervezett mű második kötetének megjelenése után (az első még 30 évvel ezelőtt napvilágot látott, s magyarul is olvasható), összeült a Szocialista Szövetség Országos Választmányának a Josip Broz Tito emlékének ápolásával foglalkozó bizottsága. Megtárgyalta a művet,

és annyi elmarasztalni valót talált benne, hogy az ülésről kiadott közleményben annak a véleményének adott hangot, hogy a mű kiadójának talán nem is tartotta tiszteletben az ilyenkor szokásos társadalmi verifikációs eljárást.

Válaszul a megidézett kiadó, a rijékeai Liburnia és társkiadója, a zágrábi Mladost, levélben fordult a Szocialista Szövetség Országos Választmányára megfelelő bizottságának elnökéhez. A levélben elmondják az *Újabb adalékok Josip Broz Tito életrajzához* kiadásának előzményeit, majd kijelentik, hogy a könyv megjelentetésével kapcsolatos és a törvényben előírt valamennyi követelményt kezdettől fogva tiszteletben tartották, s ezt bizonyítani is tudják. Eszerint — áll a levélben — a projektumot megtárgyalta mindkét kiadóhoz öngazgató-testülete, a kiadói tanács, valamint a könyvkiadók és könyvterjesztők ügyviteli szövetsége is. Két recenzens véleményezte írásban, a nevük ott áll kinyomtatva a második kötet megfelelő lapján. Ezenkívül a készülő kiadvány adatait megküldték a Horvát Kommunista Szövetség Központi Bizottságának, valamint a köztársasági művelődésügyi titkárságnak. Időközben megalakult a Szocialista Szövetség Országos Választmányának a Josip Broz Tito emléket ápoló bizottsága, s a kiadók természetesen találták, hogy a projektum ennek a bizottságának az illetékességéhez tartozik, annál is inkább, mert az idő tájt jelent meg az *Újabb adalékok Josip Broz Tito életrajzához* betűhű kiadásának első köteté. Mivel birtokában vannak a köztársasági elnök kabinetirodája levelének, mely szerint Tito elvtárs hozzájárult az *Újabb adalékok*... folytatásához, a kiadók a verifikációs eljárást befejezettnek tekintették. A kutatómunka során a kiadók megkapták a Népfelszabadító

Háború Harcosegyesületei Szövetségének a köztársasági és tartományi egyesületekhez intézett levelét is, amely átfogó társadalmi akcióról tanúskodott. Mindezek és más jelzések alapján a kiadók úgy tekintették, hogy a kiadvány indokoltságának tekintetében mindennemű társadalmi hozzájárulást megszereztek.

Mindez azonban nem is annyira lényeges. Ennél sokkal fontosabb, hogy — minden jel szerint — sajnos, rossz könyv született, amely rossz szolgálatot tesz mind az embernek, mind pedig az ügynek. Ezzel kapcsolatban Petar Strčić, a zágrábi Horvát Levéltár igazgatója — egyebek között — a következőket írja a rijékai Novi Listben: „*A Josip Broz Tito — adalékok egy életrajzhoz* címet viselő első kötethez képest, most, a végeredmény aránytalanul rosszabb, ami azért is különös, mert Vladimir Dedićer ma sokkal tapasztaltabb, ezenkívül történelmírásunk és publicisztikánk az eltelt három évtizedben irigyléseméltó eredményeket ért el általában, és Josip Broz Tito élete és munkájával kapcsolatban külön. Érthetetlen, hogy ez a könyv nem hoz semmi újat tudományos szem-

pontból, hogy elemzései igen felületesek, s hogy tartalmi szempontból az ún. hollywoodi bulvárirodalom termékeivel tart rokonságot. Olvasóinkat, de minden jóakarátú külföldi olvasót is, leginkább a különféle alaptalan állítások, a truccos, a fecsegés szintjén mozgó tapintatlanságok, az ismert forradalmáraink és közéleti alakjainkról való pletykázkodás, egész sor történelmi esemény felületes elintézése fogja zavarni. Az író, ha egyszer-egyszer közli is értesüléseinek forrását, közlése más egyébbel alá nem támasztott fecsegéssé, vége-hossza nincs idézgetéssé, ellenőrizetlen visszaemlékezéssé válik” — írja Petar Strčić, és számos példával támasztja alá bírálatát.

Ez volt a kezdet. Azóta a sajtóban sorra jelentkeztek elmarasztaló hozzászólásaikkal vagy magyarázataikkal a Jelenkortörténeti Intézet képviselői, a Tito összegyűjtött műveit kiadó szerkesztő bizottság tagjai, a Jugoszláv Néphadsereg Hadtörténeti Intézetének vezetője, harcostársak, kortársak és sokan mások. A hullámverés még tart, a kibontakozás még várat magára.